

ที่ สม ๑๔๐๐/๒๕๖๘

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษาฯ
อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น ๖-๗
ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ ๑๐๒๑๐

๕ กันยายน ๒๕๖๘

เรื่อง ข้อเสนอแนะกรณีการรื้อหรือปรับปรุงฝายพญาคำ ฝายหนองผึ้ง และฝายท่าวังตาล (แม่น้ำปิง) จังหวัดเชียงใหม่

กราบเรียน นายกรัฐมนตรี

ด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับเรื่องร้องเรียนจากเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ว่า โครงการรื้อฝายเก่า ๓ แห่ง ได้แก่ ฝายพญาคำ ฝายหนองผึ้ง และฝายท่าวังตาล เพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วมในจังหวัดเชียงใหม่ภายใต้แผนการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำปิง (แม่น้ำปิง) ระยะเร่งด่วน ที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘ ขาดการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสีย และจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับระบบเหมืองฝาย กสม. จึงขอกราบเรียนสภาพปัญหา ข้อพิจารณา และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. สภาพปัญหา

๑.๑ เหมืองฝายประกอบด้วยตัวฝายกับลำเหมืองสาขา เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนล้านนาในภาคเหนือตอนบน ซึ่งบริหารจัดการตามข้อตกลงของสมาชิกเพื่อกระจายน้ำอย่างเป็นธรรม ถือเป็นวิถีวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของชุมชนที่ปฏิบัติสืบต่อมาถึงปัจจุบัน โดยในปี ๒๕๕๘ การทำเหมืองฝายได้รับการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับชาติ^๑ แต่กลับไม่ได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูเท่าที่ควร

๑.๒ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๘ เวทีพลเมือง ซึ่งกองเลขาฯ การสภาพลเมืองเชียงใหม่ จัดร่วมกับนักวิชาการ และภาคีเครือข่ายภาคประชาชน^๒ มีข้อห่วงกังวลว่า การรื้อหรือปรับปรุงฝายทั้ง ๓ แห่ง ที่มีอายุกว่า ๗๐๐ ปี ขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียอย่างทั่วถึงและการเชื่อมโยงการจัดการน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่อย่างเป็นระบบ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะกระทบต่อการผันน้ำเข้าลำเหมืองสาขาไปใช้ในพื้นที่เกษตรกรรม

๑.๓ เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๘ จังหวัดเชียงใหม่ได้จัดทำบันทึกข้อตกลงกับกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายพญาคำ กลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหนองผึ้ง และกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายท่าวังตาล ที่จะปรับสภาพฝายทั้ง ๓ แห่ง และนำวัสดุมาจัดทำเป็นอนุสรณ์ให้ประชาชนได้ระลึกถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและนำไปใช้ในการบริหารจัดการน้ำ แต่ไม่มีการระบุให้รื้อถอนฝายทั้ง ๓ แห่ง

/๑.๔ เมื่อวันที่ ...

^๑ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๕๘). มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๘ จาก <https://ich-thailand.org/heritage/detail/62b29e54f7be8fc407c59d39>

^๒ ประกอบด้วย กลุ่มผู้ใช้น้ำฝายพญาคำ เครือข่ายพัฒนาองค์กรความรู้พื้นที่ลุ่มน้ำฝายพญาคำ เครือข่ายศูนย์ข่าวชุมชนสารภี สภาเกษตรกรเชียงใหม่เขตสารภี องค์กรเกษตรสารภี กลุ่มผู้สูงอายุภูมิปัญญาน้ำ ภาคีคนฮักเชียงใหม่ และสภาลมหายใจเชียงใหม่

๑.๔ เมื่อวันที่ ๒๔ - ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘ กสม. และผู้ทรงคุณวุฒิของ กสม. ด้านสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้ลงพื้นที่ตรวจสอบเหมืองฝายทั้ง ๓ แห่ง รวมถึงจัดประชุมรับฟังข้อเท็จจริง ความเห็น และข้อเสนอแนะจากหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ตัวแทนผู้ร้องและกลุ่มผู้ใช้น้ำจากเหมืองฝาย สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

๑.๔.๑ ผู้มีส่วนได้เสีย รวมถึงประชาชนและชุมชนในพื้นที่ ยังไม่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมในกระบวนการหรือปรับปรุงฝายทั้ง ๓ แห่งอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

๑.๔.๒ การรื้อกล้ำลำน้ำ้างในหลายพื้นที่เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดน้ำท่วมในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากทำให้การระบายน้ำในช่วงฤดูฝนไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐในพื้นที่ได้สำรวจและจัดทำแผนที่การรื้อกล้ำไว้แล้ว จึงต้องเร่งแก้ปัญหาในเรื่องนี้

๑.๔.๓ หน่วยงานของรัฐควรตรวจสอบสาเหตุของปัญหาน้ำท่วมอย่างรอบด้าน เพื่อนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รวมถึงควรบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ ผ่านการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งระยะเร่งด่วนและระยะยาว

๑.๔.๔ การรื้อหรือปรับปรุงฝายยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมได้ และจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเหมืองฝาย ซึ่งควรอนุรักษ์ พื้นฟู และสืบสานไว้เป็นมรดกของท้องถิ่นและของชาติ รวมถึงจะกระทบต่อประชาชนกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อเกษตรกรรมและอุปโภคบริโภคจากลำเหมืองสาขาใน ๙ ตำบลของอำเภอเมืองเชียงใหม่ และอำเภอสарภี จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอมืองลำพูน จังหวัดลำพูน โดยยังไม่มีมาตรการรองรับผลกระทบดังกล่าวอย่างชัดเจน

๒. ข้อพิจารณา

กสม. เห็นว่า การทำเหมืองฝายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมระดับชาติ การรื้อหรือปรับปรุงฝายโดยปราศจากข้อมูลสนับสนุนในทุกมิติจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ กลุ่มผู้ใช้น้ำ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการรื้อฝาย อาจละเมิดสิทธิของประชาชนและชุมชนซึ่งได้รับการรับรองและคุ้มครองตามมาตรา ๔๓ มาตรา ๕๗ และมาตรา ๗๒ (๔) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ประกอบข้อ ๑๑ และข้อ ๑๕ (๑) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่บัญญัติให้บุคคลและชุมชนมีสิทธิอนุรักษ์ พื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี อันดงามของท้องถิ่นและของชาติ รวมถึงสิทธิในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งประชาชนต้องได้รับข้อมูลที่เพียงพอ และรัฐมีหน้าที่ต้องจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่อาจกระทบต่อวิถีชีวิตของตน รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน

๓. เหตุผลความจำเป็นที่ต้องเสนอคณะรัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) ประกอบมาตรา ๔๒ บัญญัติให้ กสม. มีหน้าที่และอำนาจเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมตลอดทั้งการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาดำเนินการให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ วรรคสอง

๔. ความเร่งด่วนของเรื่อง

เห็นสมควรนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา และมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้มีผลในทางปฏิบัติโดยเร็วที่สุด

๕. ข้อเสนอแนะ

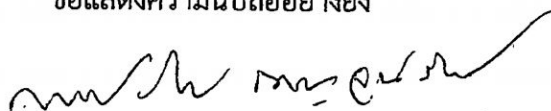
จากสภาพปัญหาและข้อพิจารณาตามข้อ ๑ และข้อ ๒ กสม. จึงขอกราบเรียนมา เพื่อนายกรัฐมนตรีนำเสนอคณะรัฐมนตรีดำเนินการ ดังนี้

๕.๑ ทบทวนโครงการรื้อฝายเก่าทั้ง ๓ แห่ง ได้แก่ ฝายพญาคำ ฝายหนองผึ้ง และฝายท่าวังตาล ตามแผนการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างพื้นฐาน (แม่น้ำปิง) ระยะเร่งด่วน โดยมอบหมายให้จังหวัดเชียงใหม่จัดตั้งคณะทำงานที่ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนชุมชนผู้ใช้น้ำ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และผู้ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมเชิงระบบในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งระยะเร่งด่วนและระยะยาว โดยเฉพาะพิจารณาทางเลือกอื่นนอกเหนือจากการรื้อหรือปรับปรุงฝายทั้ง ๓ แห่ง เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเหมืองฝายที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับชาติ รวมถึงกำหนดมาตรการการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมที่ชัดเจน ยั่งยืน และเป็นธรรม เพื่อป้องกันมิให้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ใช้น้ำในลำเหมืองสาขา และประชาชนในพื้นที่

๕.๒ มอบหมายกระทรวงคมนาคมโดยกรมเจ้าท่า ประสานกรมที่ดิน จังหวัด อำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เร่งแก้ไขปัญหารุกล้ำลำน้ำปิงที่เป็นสาเหตุสำคัญของน้ำท่วมในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งขยายขนาดความกว้างของลำน้ำให้สามารถรองรับการไหลของน้ำในฤดูฝน ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐในพื้นที่ได้สำรวจและจัดทำแผนที่การรุกล้ำไว้แล้ว

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา ผลเป็นประการใด โปรดแจ้งให้ กสม. ทราบด้วย จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(นางสาวพรประไพ กาญจนรินทร์)
ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพื้นที่ภาคเหนือ

โทร. ๐ ๒๑๔๑ ๓๘๐๐, ๐๘๐ ๒๘๐ ๖๔๘๓ (อาทิตย์)

ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ nhrc.north@nhrc.or.th